

OM ETISK REFLEKSJON

Etikk og etisk refleksjon - Verdier, tid og sted

Tekna fikk sine første etiske retningslinjer i 1921. Den gang var man opptatt av at medlemmer ikke omtalte hverandre i nedsettende vendinger og kollegialitet var en verdi man ønsket å fremme gjennom retningslinjene.

Senere er de etiske retningslinjene revidert flere ganger for å fremme nye verdier som i samtiden har fremstått som vesentlige. Bestemmelser som skulle hindre streikebryteri kom inn på 30-tallet. Miljøvern var viktig på 70-tallet. Varsling fikk stor oppmerksomhet på 90-tallet og etter 2000 og fikk etter hvert også egne bestemmelser i Teknas etiske retningslinjer.

"I anledning av flere artikler i dagspressen i den senere tid forfattet av ingeniører med nedsettende uttalelser om kolleger, besluttet hovedstyret at indta i Teknisk Ukeblad en artikkel hvori medlemmene anmodes om at vise kollegialitet i den offentlige diskusjon."

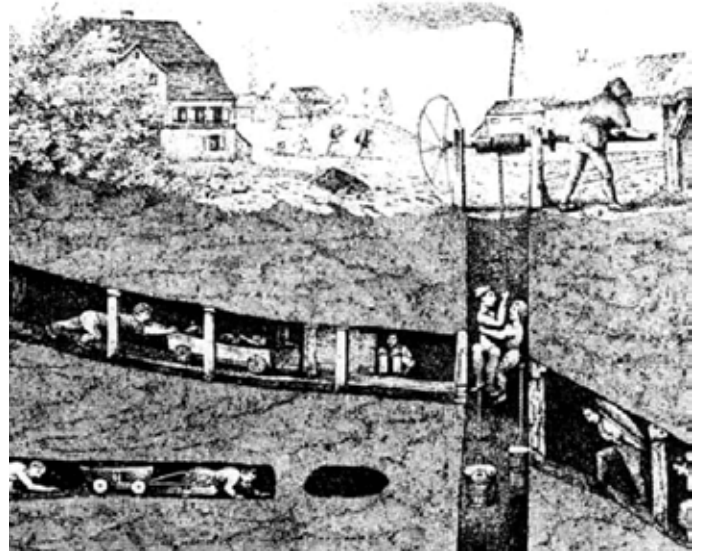
Vedtak i NIFs Hovedstyre 1924

Av dette kan vi lære at oppfatning av hva som er av verdi, eventuelt hva som er god moral, er avhengig av kulturen mennesker vokser opp i og lever i.

Et aktuelt eksempel: Vatikanets etiske fond har prevensjon på svarteliste. Mange mener for øvrig at prevensjon kan være redningen for å hindre Aids-spredning spesielt i Afrika.

Menneskerettighetene hevdes å være universelle, men oppfatningen av hva de innebærer er i dag forskjellig i Norge og store deler av Kina og India når det for eksempel gjelder kvinners og homofiles rettigheter. Noen vil hevde, i denne sammenheng, at menneskerettighetene er basert på en individorientering som er typisk for vestlig kultur og som ikke står like sterkt i andre kulturer.

Hundre år tilbake i tid i vårt samfunn var også oppfatningene annerledes av kvinners rettigheter og om hvem som var barn i relasjon til arbeid, enn de er i dag.

Samfunnets lover endres og noen slike endringer endrer holdninger, over tid. "Røykeloven" er et godt eksempel på dette selv om også denne har utilsiktede sideeffekter som for eksempel økt bruk av snus. For 20 år siden kunne en virksomhet utgiftsføre "kundepleie", og få skattefradrag for utgifter til aktiviteter, man i dag blir dømt for etter korrupsjonsreglene i straffeloven.

Verdier styrer oss i det daglige

Verdier styrer oss i det daglige, de gir livet vårt retning. Avklaring av vårt forhold til etiske verdier gjør etisk refleksjon enklere. Vi kan være mer effektive både i vår refleksjon og i det å ta beslutninger. Har vi avklart på forhånd hva vi står for og hva som teller kan vi navigere raskere og tryggere.

Det blir enklere å leve som man lærer, "å se seg selv i speilet", eller med andre ord å opptre med integritet og åpenhet.

Teknas verdigrunnlag fremhever disse verdiene:

- Å være troverdig
- Å være nyskapende
- Å være modig

Etikk og effektive beslutninger

Leif Runar Forsth
Dr. ing. og lederfilosof
til Magasinet Tekna nr. 2 2012

Med et godt fundert verdisett er det enklere å vite hva som er riktig for deg når du skal ta vanskelige beslutninger som berører andre. Du kan ta bedre beslutninger raskere. Du kan være en mer effektiv leder.

Se også: www.ipo.no

Å være modig innebærer både å utfordre og å stå i mot når det kreves. Å være modig krever at man har tenkt på forhånd. Situasjoner som krever at man er modig kan komme brått på. Gjør man det man har sagt man vil gjøre og står for det er man troverdig. Å være modig og troverdig er kanskje ikke så lite problematisk i etisk forstand. Å være nyskapende er mer utfordrende. Kan vi være nyskapende og samtidig følge føre var prinsippet? I dag er det ofte slik at vi ser negative konsekvenser og søker å komme forbi disse for å komme videre. Vi stopper ikke.

Tekna er ikke alene med sine verdier i samfunnet vårt. De fleste virksomheter har sine verdier, men det varierer svært hvor alvorlig man både hevder og lever etter dem. Men vi styres uansett av noen verdier. Etisk refleksjon rundt verdier kan gjøre oss mer oppmerksom på våre verdier og hva de innebærer.

Vi må holde øye med verden rundt oss. Følge med på grenser som endrer seg med endringer i samfunnet. Før

var-prinsippet var tidligere knyttet til miljøutfordringer. I dag er dette prinsippet nærmere knyttet til bærekraftsbegrepet og til jordas videre eksistens som bolig for mennesker. Vi må sikre at det fortsatt er mulig for mennesker å eksistere på jorden. En utfordring er at vi ikke vet nok om virkningene av alle former for ny teknologi. Fører dette til at vi må begrense noen former for nyskaping?

Ikke alle problemstillinger er etiske

Ikke alle problemstillinger og dilemmaer er etiske. Etiske dilemmaer gjelder grunnleggende verdier. Slike verdier finner vi i menneskerettighetserklæringene. I arbeidslivet berører etiske dilemmaer også verdier som er tatt med i Teknas etiske retningslinjer. Åpenhet, lojalitet, pålitelighet, respekt, tillit m.v. Teknas verdigrunnlag er uttrykt gjennom tre verdier: Å være troverdig, nyskapende og modig. Hva dette innebærer kan også gjøres til gjenstand for etisk refleksjon.

Skal vi avdekke og sortere ut etiske utfordringer er det viktig å lære seg å se hva som er godt og vondt, rett og galt. Vi må lære oss å se hvilke situasjoner refleksjon rundt dette er nødvendig. Vi må lære oss å sette ord på og formidle de tankene vi har gjort oss om dette. Da er vi klar for etisk refleksjon.

En ambisjon for Teknas medlemmer

Teknologer har stor påvirkningskraft. Med dette følger stort ansvar. Etisk refleksjon består i å stille gode spørsmål og svare klokt. Er det lovlig? Er det rettferdig? Har det uheldige konsekvenser for noen?

Om etisk tilnærming

Immanuel Kant
(1724-1804)

"Du skal alltid handle som om du følger en lov du vil skal være allmenn".

"Du skal handle slik at du og alle andre personer er et formål, aldri et middel".

Det kategoriske imperativ, den universelle morallov er:
"Vår moralske plikt" til å handle slik at ulike rasjonelle viljer skal kunne eksistere sammen.

Fri gjengivelse...

Uheldige konsekvenser for noen må ofte vurderes og avveies mot nytte for andre. Er det uetisk å forske på mennesker? Kant sa for eksempel at mennesker aldri må gjøres til midler – mennesker er målet. Men kan vi allikevel si at det å finne løsninger på for eksempel kreftgåtene er så viktig at man kan forske på mennesker? På den annen side: Er alt som er lovlig etisk forsvarlig? Skal alt som er lovpålagt utføres? I noen tilfeller aksepterer vi jo sivil ulydighet. Men når er slik ulydighet uakseptabel?

Som Tekna-medlemmer bør vi være så opplyst om dagligdagse etiske utfordringer at vi gjenkjenner disse når vi møter dem. Vi bør beherske begreper som gjør at vi kan beskrive etiske utfordringer og dilemmaer. Vi bør være trent i å forholde oss til slike dilemmaer. Vi bør selvsagt kjenne de etiske retningslinjene som gjelder for virksomheten vi arbeider i, og Teknas etiske retningslinjer.

Om etisk refleksjon

Etisk refleksjon skjer best i samtale med andre. For å gjenkjenne og utrede etiske spørsmål og dilemmaer må vi være så åpne som det bare er mulig. Vi må respektere andres utsagn, anta at det som sies, er sant for dem. Vi må heller spørre hvorfor, enn å avvise andres opplevelse og deres utsagn.

Vi kommer langt med noen enkle spørsmål lik de som er stilt i Teknas etiske retningslinjer:

- Er det lovlig?
- Er det rettferdig for de som er berørt?
- Hvem er de berørte?

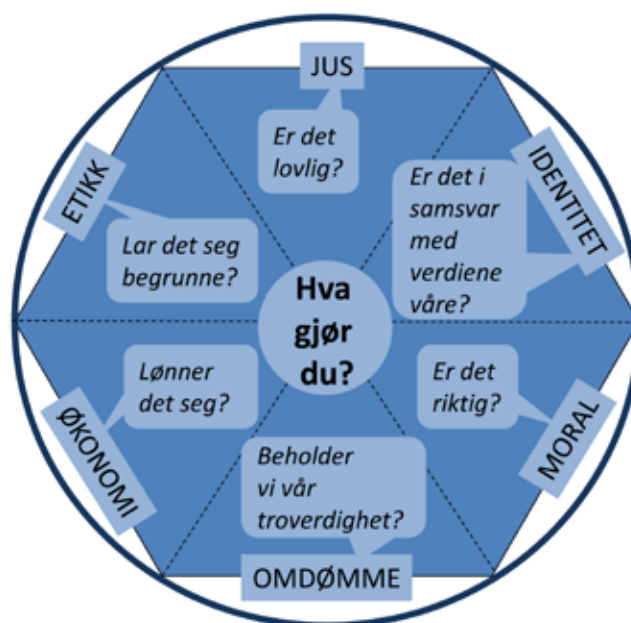
Og så videre:

- Har det uheldige konsekvenser for individer, miljø eller samfunn?

Og til sist:

- Tåler det offentlig oppmerksomhet?
- Kan jeg stå for min beslutning også i offentlighetens lys?

Navigasjonshjulet til Kvalnes og Øverenget er eksempel på et annet verktøy for etisk refleksjon.

NAVIGASJONSHJULET (Kvalnes og Øverenget 2012)

Det gir mulighet for å diskutere spørsmål som ofte kan være uklare i det daglige. For eksempel: Hva skiller etikk fra moral? Er alt som er lovlig etisk forsvarlig? Er god butikk (les det som lønner seg) også god etikk?

Ordet moral kommer fra det latinske ordet *mores*, og ordet etikk kommer fra det greske ordet *ethos*. For 2000 år siden betydde begge ordene "leveregler, skikk og bruk". I dag er det vanlig å skille mellom moral og etikk. Vi kan si at etikk er studiet av moralen, av hva som er

rett og galt, godt og vondt for mennesker, uavhengig av moralske oppfatninger som er preget av "skikk og bruk", av religion.

En vesentlig side av mange spørsmål er kost/nytte-aspektet. Hvor langt kan man tøyne grensene som er satt for personvern, dyrevern etc. hvis den potensielle gevinsten er stor? Og ikke minst: Hvem tar slike avgjørelser? Bør det være slik at for deg er det dine vurderinger som teller mest?

Virkelighetsoppfatninger påvirkes av situasjon og posisjon. Ledere på toppen kan ha oppfatninger preget av en posisjon med tilgang på goder ingen andre har. De har nettverk og noen bruker det for å sikre seg og sitt.

Mellomledere presses ovenfra og nedenfra når de skal møte forventninger fra ledelse og fra grunnplan i organisasjonen. Ulike virkelighetsoppfatninger er hovedelement i motsetninger for eksempel når ledelsens forestillinger, manualer med retningslinjer ikke virker i praksis for de som skal utføre arbeidet på grunnplanet.

Hva skjer når alt blir mulig? Hvilke metoder er akseptable for å utvikle for eksempel nye, revolusjonerende medisiner, eller medisinske verktøy/metoder.

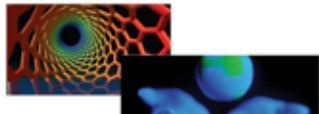
Hva innebærer det å være "nyskapende" og samtidig "etisk". Det er ofte en drivkraft hos Tekna-medlemmer, i "Tekna-bedrifter", å være nyskapende. Men vi må hele tiden oppfordre til å ha med de etiske sjekkpunktene: – Hvem får fordeler og ulemper ved vår (nyskapende) virksomhet?

Case: Ny teknologi og føre var-prinsippet

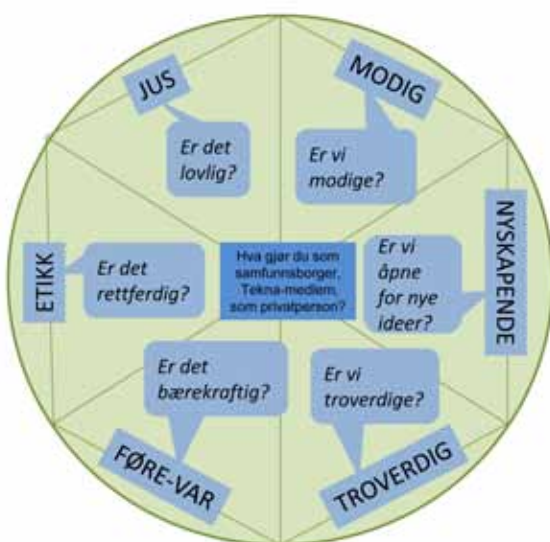
Teknas etiske retningslinjer sier at medlemmene skal være **modige** og ta ansvar for hvordan deres bidrag til den naturvitenskapelige og teknologiske utviklingen påvirker samfunn og miljø og:

- Være **nyskapende** og søke muligheter som gir positiv virkning
- Følge føre var-prinsippet

- Noen vil hevde at å følge føre var-prinsippet strengt vil stoppe et hvert fremskritt.
- Hva tenker dere om det å balansere menneskelig kreativitet rettet mot å hente frem ny teknologi og nye produkter og praktisering av føre var-prinsippet?

Etisk refleksjon i Tekna

Personlighet kan være avgjørende. Risiko vurderes ulikt. Hva som oppleves som utfordrende, evt. farlig, er avhengig av den enkeltes egenskaper og mot. Verdier får ulikt innhold. Å klagjøre posisjoner og ulike oppfatninger vil ofte være viktig når man drøfter etiske utfordringer.

Navigasjonshjulet kan også bearbeides til en modell for å utdype og gjøre seg kjent med for eksempel Teknas verdier.

Arenaer for refleksjon

Etisk refleksjon er ikke en solo-aktivitet. Det er i samvær og dialog med andre vi best utvikler vår etiske kompetanse. Den viktigste arenaen for trening i etisk refleksjon er på jobben.

Tekna Etisk råd, september 2013
 Frøydis Bjerke, leder

Etisk råds arbeidsnotater oppsummerer debatt under møter i rådet. Notatene er datert for å markere at de er under utvikling. Som leser må du gjerne gi dine kommentarer til sekretariatet v. jmr@tekna.no.

Se Teknas etiske retningslinjer